

Dziecko niezwykle

- o dysfunkcjach społecznych u najmłodszych

Magdalena Skotnicka

Najczęstszymi problemami neurorozwojowymi utrudniającymi radzenie sobie z zachowaniami dziecka oraz radzenie sobie dziecka z otaczającym je środowiskiem i zasadami w nim obowiązującymi są: zespół nadpobudliwości psychoruchowej, zaburzenia zachowania, całościowe zaburzenia rozwoju (w tym zespół Aspergera, autyzm, zaburzenie semantyczno-pragmatyczne).

Zespół nadpobudliwości psychoruchowej (ADHD, zespół hiperkinetyczny) to zaburzenie neurorozwojowe, stwierdzone u około 5% dzieci z populacji ogólnej i charakteryzujące się występowaniem zaburzeń procesów uwagi, kontroli impulsów i nad ruchliwością. Zespół ten jest diagnozowany częściej u chłopców z uwagi na występowanie u nich bardziej nasilonej ruchliwości i impulsywności.

Opisywane przez rodziców i nauczycieli zaburzenia procesów uwagi u dzieci dotkniętych tym problemem polegają na:

- zapominaniu (zapominanie o pracach domowych, ważnych sprawach, myciu zębów, o spotkaniach, dodatkowych lekcjach);
- zamyśleniu się (wyłączanie się w trakcie wykonywanego zadania, wpatrywanie się w jakiś punkt, odpowiadanie nie na temat, przerywanie pracy, trudności w podtrzymaniu rozmowy);
- niezwracaniu uwagi na szczegóły (przepisywanie z błędami, niedoczytywanie poleceń, błędy w obliczeniach);
- zagubieniu w codzienności (trudności w ocenie, ile czasu poświęcić na zadanie,
- brak umiejętności zaplanowania, co i kiedy należy robić);
- gubieniu rzeczy;
- bałaganie i chaosie w najbliższym otoczeniu;
- rozpraszaniu się pod wpływem bodźców (rozpraszają koledzy, hałas za oknem, mucha w klasie, rzeczy na biurku);
- = braku organizacji pracy i zabawy (zajmowanie się coraz to innymi czynnościami, znużenie);
- niedokańczaniu pracy (dzieci godzinami pracują nad jednym zadaniem, przerywają je, zapominają o nim);
- trudnościach w podejmowaniu zadań wymagających wysiłku umysłowego (unikanie nauki, odmowa pracy ocenianej jako za trudna);
- problemach z przygotowaniem się do pracy na lekcji (niepotrzebne rzeczy na biurku, brak potrzebnych zeszytów i książek na biurku, nieprzebranie się w strój do ćwiczeń);
- problemach z wykonywaniem poleceń (zanim wykonają polecenie trzeba je wielokrotnie powtórzyć, czasami nie rozumieją poleceń złożonych, potrzebują, by polecenia były kierowane bezpośrednio do nich, wymagają nadzoru nauczyciela w szkole i rodziców w domu).

Nadruchliwość opisywana jest jako:

- zwiększona liczba ruchów (ciągłe wiercenie się, stukanie, śpiewanie, obracanie się, chodzenie po klasie, czasem bezustanny ruch);
- "mała ekonomiczność" wykonywanych ruchów (część ruchów sprawia wrażenie nie. potrzebnych, bezcelowych, w trakcie rysowania dziecko stuka, bawi się kredkami);
- stałe zmiany pozycji ciała;
- trudności z siedzeniem w jednym miejscu; ~ wspinanie się na meble, drzewa;
- gadatliwość;
- hałaśliwość.

Zaburzenia kontroli impulsów polegają na:

- żądaniu natychmiastowego zaspokajania potrzeb, nieumiejętności czekania; działaniach poprzedzających refleksje nad sytuacją (dzieci "szybciej robią niż myślą");
- wielokrotnym powtarzaniu wyuczonych zachowań (trudności we wprowadzaniu nowo wyuczonych reakcji do

codziennych zachowań);

- natychmiastowych reakcjach na bodźce (dzieci łatwo ulegają prowokacji, zaczepione, natychmiast uderzają);
- problemach z przewidywaniem konsekwencji własnych działań (pozostawianie poprawiania ocen na ostatnie tygodnie roku szkolnego);
- wtrącaniu się w rozmowy.

Jak przezwyciężyć objawy zaburzeń rozwojowych i pomóc dzieciom nimi dotkniętym?

Pierwszym krokiem, który umożliwi uzyskanie pomocy, jest świadomość, że opisywane trudności nie wynikają z przeciwstawiania się. Dzieci z zaburzeniami rozwojowymi czasami unikają kontaktu wzrokowego i nawet podając rękę rozmówcy, odwracają się do niego tyłem. Są mało zręczne i mało precyzyjne ruchowo. Miewają swoje pasje i przyzwyczajenia. Często wybiórczo interesują się jakimś tematem, zbierając informacje, czytając encyklopedie i skupiając się na wielu szczegółach, które dobrze zapamiętują. Potrafią zapamiętywać np. rejestracje samochodów, plany miast, rozkłady jazdy i łacińskie nazwy dinozaurów. Często muszą mieć poukładane równo kredki, długopisy. Nie lubią zmian w otoczeniu, gubią się w nowych sytuacjach, często złością się, kiedy nie wiedzą, co zrobić. Jedzą wybrane potrawy, często ograniczone do bardzo wąskiego jadłospisu. Mogą mieć trudność w odbieraniu bodźców dotykowych, dźwiękowych, zapachowych - stają się drażliwe w hałasie, gwałtownie reagują na dotyk, jednocześnie ściskają zbyt mocno, przytulają się do dzieci i swetra wychowawcy.

W grupie rówieśniczej dziecko ma trudność w przestrzeganiu niepisanych, obowiązujących w niej norm, nie jest zainteresowane dogadywaniem się z kolegami, ma trudność z dostosowywaniem zachowań do oczekiwań innych, próbuje narzucić swój sposób zabawy, często woli bawić się samo. Osoba dotknięta całościowymi zaburzeniami rozwoju ma trudności w rozumieniu innych, dostrzeganiu potrzeb i patrzeniu na rzeczywistość z innej perspektywy niż swoja, trudno jej więc podejmować współpracę z innymi.

Dzieciom, rodzicom i otoczeniu najbardziej przeszkadzają problemy w regulacji emocji - dziecko w sytuacji lęku, przerwania podjętej przez nie czynności, niepowodzenia w komunikowaniu potrzeb może reagować silną złością i agresją kierowaną na innych, przedmioty lub na siebie.

Momenty, w których dzieci z całościowymi zaburzeniami rozwoju wybuchają złością to:

- nowe sytuacje;
- zmiany w otoczeniu, planie dnia;
- zaczepki kolegów, kiedy dziecko chce być samo;
- szukanie kontaktu, gdy nie umie tego zrobić;
- odmowa wykonania czegoś, czego chce dziecko;
- napływ silnych bodźców z otoczenia (dźwięki, zapachy);
- nieporozumienie w komunikacji;
- niepewność i obawy;
- narzucanie wykonania jakiegoś polecenia.

Jak pomagać dzieciom dotkniętym zaburzeniami społecznymi?

Psychoedukacja

Dzieci dotknięte zaburzeniami neurorozwojowymi potrzebują przede wszystkim właściwej interpretacji objawów zaburzeń przez otoczenie. **Konieczna jest zmiana zachowania osób dorosłych pracujących z nimi i wychowujących je (używanie krótkich, jasnych, jednoelementowych poleceń, częste chwalenie, stworzenie czytelnych planów dnia, spójnych i stałych systemów zasad, stałych systemów wzmocnień, jasne określenie przywilejów nagród i konsekwencji).** Dzieci potrzebują nauki nowych, adekwatnych społecznie zachowań poprzez techniki behawioralne. Trzeba dopomóc im w kształtowaniu właściwej samooceny poprzez stwarzanie możliwości osiągania sukcesu społecznego, wykazania się umiejętnościami na forum grupy. Jednocześnie w pracy z nimi konieczne jest dostosowanie oddziaływań dorosłych do ich indywidualnych potrzeb.

Tabela 1. Sposoby pomocy dzieciom z zaburzeniami rozwojowymi.

<p>Zaburzenia uwagi</p>	<p>kierowanie uwagi</p> <ul style="list-style-type: none"> - zwracanie uwagi na ważne bodźce - jasne, jednoelementowe polecenia <p>podtrzymywanie uwagi</p> <ul style="list-style-type: none"> - przypominanie o konieczności wykonania zadania - powtarzanie poleceń - pochwały - nadzorowanie wykonania polecenia - eliminowanie bodźców - posadzenie blisko nauczyciela - porządkowanie miejsca pracy <p>męczliwość procesów uwagi</p> <ul style="list-style-type: none"> - krótkie przerwy - dzielenie materiału na mniejsze partie - różnorodność zadań;
<p>Nadruchliwość</p>	<p>pomoc w rozładowaniu potrzeby ruchu</p> <ul style="list-style-type: none"> - angażowanie w drobne zadania - zajęcia sportowe - umożliwienie "wybiegania się" <p>porządkowanie aktywności</p> <ul style="list-style-type: none"> - ustalenie zasad zabawy - ustalenie konieczności kontynuowania podjętych - aktywności

<p>Zaburzenia kontroli impulsów</p>	<p>wypracowywanie nawyków:</p> <ul style="list-style-type: none"> - stałe konsekwencje - stałe systemy nagradzania - reagowanie na umówione sygnały stop - uczenie wyrażania złości <p>tworzenie samokontroli</p> <ul style="list-style-type: none"> - wypracowanie algorytmów - uczenie samoinstruowania się - uczenie podtrzymywania motywacji
<p>Obawa przed zmianami</p>	<ul style="list-style-type: none"> - przestrzeganie ustaleń - stały system wzmocnień pozytywnych - stałe zasady w otoczeniu - plan dnia - uprzedzanie o zmianach rutyny - zapoznanie dziecka z nowymi osobami - zapoznanie z nowym otoczeniem - omawianie możliwości nagłej zmiany
<p>Trudności w relacjach rówieśniczych</p>	<p>angażowanie we współpracę</p> <ul style="list-style-type: none"> - zadania w małych grupach - przydzielanie zadań w obrębie grupy - dobór do grupy sterowany przez nauczyciela - organizowanie przerw
<p>Trudności w przestrzeganiu reguł</p>	<p>asystent dziecka w szkole</p> <ul style="list-style-type: none"> - objaśnianie norm - pomoc w przestrzeganiu zasad - pomoc w rozumieniu komunikatów - przywoływanie uwagi do zadania - pomoc w radzeniu sobie w sytuacjach społecznych - modelowanie właściwych zachowań